

YEREL FİNANSAL RAPORLAMA ÇERÇEVESİ TASLAĞINDA ÖNERİLEN SATIŞ GELİRİ VE TİCARİ ALACAK MUHASEBESİ ÜZERİNE BİR ELEŞTİRİ

Gülümser ÜNKAYA*
Kadir DABBAGÖĞLU**

Öz

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayınlanan ve denetime tâbi olup da Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını/Türkiye Muhasebe Standartlarını uygulamayan işletmeleri kapsayan, Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Taslağı'nda hasılat unsuru olarak satış gelirinin vadeli işlem tutarı, bu tür işlemlerden kaynaklanan alacağın ise nominal faiz yöntemi ile reeskont uygulamasına tâbi tutularak bugünkü değeri üzerinden raporlanması önerilmektedir. Bu çalışma, ilgili taslaktaki söz konusu öneriyi, hasılat, ticarî alacak ve nitelikli finansal bilgi kavramları üçgeninde açıklayarak eleştirmekte, satış gelirinin peşin işlem tutarı üzerinden raporlanması, vade farkı tutarının faiz geliri olarak tanımlanması ve dolayısıyla işlemde uygulanan vade farkı oranı üzerinden efektif faiz yöntemi ile itfa edilerek raporlanmasını savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hasılat, Ticarî Alacak, Raporlama.

A REVIEW ON SALE REVENUE AND TRADE RECEIVABLE ACCOUNTING PROPOSED IN THE DRAFT OF LOCAL FINANCIAL REPORTING FRAMEWORK

Abstract

The Draft of Local Financial Reporting Framework issued by Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority for companies which are subject to audit but do not use Turkish Financial

* İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans Yönetimi Bölümü, Öğretim Üyesi, Prof.Dr.

** İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans Yönetimi Bölümü, Öğretim Üyesi, Doç.Dr.

Reporting Standards/Turkish Accounting Standards proposes that sale revenue is reported with value of sale for the account and the receivable should be reported with present value calculated with rediscount transaction made by using nominal interest method. Within the scope of sale revenue, trade receivable and qualified financial information concepts, the article reviews the proposal of the draft and puts forward that sale revenue should be reported with value of spot sale and the difference should be considered interest income to be amortized with the rate applied in the transaction, using effective interest method.

Keywords: Revenue, Trade Receivable, Reporting.

I. GİRİŞ

Kamu Gözetim Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Taslağı'nda hasılatın ölçümü ile ilgili olarak "hasılat sonucunda elde edilmesi beklenen nakit tutarların tahsilatının ertelenmesi durumunda hasılat bugünkü değer hesaplaması yapılmaksızın alınması beklenen tutar üzerinden kayda alınır" yazmaktadır. Bu ifadeden vadeli satış işlemlerinde ortaya çıkan satış geliri ve faiz gelirinin ayrıştırılmadan, işlem tutarının bir bütün halinde satış geliri olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır.

Aynı taslakta ticarî alacakların ise dönem sonlarında mukayyet değerleri üzerinden beyan edilmesi ve taraflar arasında tanımlı bir oran varsa bu oran üzerinden aksi takdirde ise Merkez Bankası tarafından yayınlanan resmi iskonto oranı üzerinden reeskont işlemine tabi tutulması öngörülmektedir.

KGK söz konusu taslağı bir bütün olarak kamuoyunda tartışılmak üzere askıya çıkarmış ve özellikle görüş talep edilen konulara hasılat ve ticarî alacak muhasebesini de dâhil etmiştir. Bu bağlamda KGK'nın görüş talep ettiği alternatif uygulama satış geliri ile faiz gelirinin ayrıştırılması ve ticarî alacakların itfa edilmiş maliyet değerleri ile raporlanmasıdır. KGK ikinci bir alternatif olarak görüş talep ettiği husus ise itfa edilmiş maliyet değerinin sadece uzun vadeli (vadesi 12 aydan uzun) ticarî alacaklara uygulanması, kısa vadeli ticarî alacaklar için ise mukayyet değer dikkate alınmasıdır.

Gerek satış gerekse alacakların farklı finansal raporlama çerçeveleri kapsamında muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına ilişkin birçok çalışma olmakla birlikte direkt olarak KGK tarafından yayınlanan Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Taslağı'na yönelik yayınlanmış bir çalışma, taslağın henüz yeni olması itibarıyla yoktur. Bununla birlikte KGK ile elektronik ortamda paylaşılmış yorumlar olabilir.

Bu çalışma hasılat, ticarî alacak ve nitelikli finansal bilgi kavramlarını gerek kavramsal çerçeve gerekse muhasebe standartları seti kapsamında ele alarak, satış gelirinin peşin işlem tutarı üzerinden raporlanması, vade farkı tutarının ayrıştırılarak faiz geliri olarak tanımlanması ve dolayısıyla vadeli satış işleminde uygulanan vade farkı oranı üzerinden efektif faiz yöntemi ile itfa edilmesi ve böylece alacakların itfa edilmiş maliyet değeri ile raporlanması gereğini

kaynak taramasına dayandırılan sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde, örneklendirerek açıklamaya çalışmaktadır.

II. KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

II.1. Hasılat

Hasılatın muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına ilişkin Türkiye Muhasebe Standardı'na (TMS 18) göre, hasılat ortakların sermayeye katkıları dışında, özkaynakta artışla sonuçlanan ve işletmenin dönem içindeki olağan faaliyetlerinden elde edilen brüt ekonomik fayda tutarındır.

Yerel finansal raporlama çerçevesi taslağına (YFRÇT) göre ise hasılat, işletmenin olağan faaliyetleri sırasında elde ettiği gelir olarak tanımlanmıştır.

Her iki tanım da üzerinde durulan olağan faaliyetlerden elde edilen gelirin ana kaynağı doğal olarak ticarî mal, ürün veya hizmet satış geliridir. Satış, işletme açısından varlık niteliğinde olan bir ürünün veya ticarî malın kullanım hakkının ve/veya mülkiyetinin belirli bir fiyat karşılığında müşteriye transfer edilmesi işlemidir. İşletmeler satış işlemi ile kullanım hakkını ve/veya mülkiyetini müşterilerine transfer ettikleri varlıklarının (hizmetin, ürünün veya ticarî malın) parasal değerinden (maliyetinden) daha yüksek bir parasal değere sahip başka bir varlık olan ticarî nitelikli alacak hakkı elde ederler [1]. Satış işlemi ile yaratılan bu katma değer de işletmelerin dönem sonunda elde edecekleri kâra olumlu katkı sağlayan bir faaliyet sonucu olarak karşımıza çıkar.

İşletmelerin gerek YFRÇT'de geçen olağan faaliyetlerinden gerekse TMS 18'de geçen dönem içinde gerçekleştirdikleri olağan faaliyetlerinden elde edeceği gelirler/brüt ekonomik faydalar sadece satış gelirinden ibaret değildir. Faiz geliri, telif geliri ve temettü geliri gibi gelirler bir bütün olarak hasılat kapsamını oluşturur. İşletmenin bir hesap dönemi içinde elde ettiği gelir ve giderler gelir tablosu hesaplarında izlenir [2]. Buna itibarla hasılat unsurlarının gelir tablosu hesaplarında izlenmesi esastır. Bununla birlikte özün önceliği ilkesi, tahakkuk esasını tamamlayan önemli bir muhasebe kavramıdır. Özün önceliği ilkesi işlemlerin kayda alınırken biçimsel yapıları ile değil, özleri itibari ile değerlendirilip kaydedilmeleri gerektiğini ifade eder [3]. Bu temel kavram hasılat unsurlarının gelir tablosunda ayrı ayrı raporlanabilecek şekilde muhasebeleştirilmesini vazgeçilmez bir muhasebe uygulaması yapmaktadır.

Bir hasılat unsuru olarak faiz geliri, satış gelirine göre farklı bir yapıya sahiptir. Faiz paranın zaman itibari ile değerini farklılaştıran olgudur [4]. Bu tanıma göre, faiz gelir unsuru olabileceği gibi gider unsuru da olabilmektedir. Ancak her iki durumda da bir zaman aralığının mevcudiyeti şarttır. Bu durum faiz gelirinin muhasebeleştirilmesini farklılaştırır.

Muhasebenin süreklilik kavramı gereği sonsuz kabul edilen işletmenin faaliyet süresinin belirli dönemlere bölünerek faaliyet sonuçlarının tanımlanan dönemlere göre ölçülmesini ifade eden dönemsellik ilkesi aynı döneme ilişkin gelir ve kazançların, aynı dönem ait gider

ve kayıplarla karşılaştırılmasını öngörür [5]. Gelir ve giderlerin gerçekleşmesi ile nakit giriş ve çıkışları arasında bir ilişki bulunmamaktadır [6]. Kavramsal çerçeve gelir ve giderler elde edildikleri veya yapıldıkları anda gerçekleştiğini ve ilgili oldukları dönemin finansal tablolarında yer alması gereğini öngörür. Finansal tabloların sunuluşuna ilişkin Türkiye Muhasebe Standardı da (TMS 1) süreklilik, dönemsellik ilkelerini tahakkuk esası ile ilişkilendirmektedir.

Faiz geliri bu açıdan ele alındığında, faizin ortaya çıkmasına sebep olan zaman aralığının birden fazla hesap dönemine yayılıp yayılmadığı önem arz etmektedir. Faizin doğmasına sebep olan zaman aralığının iki hesap dönemine yayılması durumunda gelecek hesap dönemi, henüz finansal raporlamaya konu teşkil etmediği için bu döneme ait faiz geliri henüz tahakkuk etmemiştir. Bu durumda faiz gelirinin ertelenmesi söz konusudur ki bu ertelenmiş faiz geliri olarak adlandırılır.

Ertelenmiş giderler gibi ertelenmiş gelirler de ait oldukları dönem geldiğinde gelir tablosu hesaplarına aktarılmak üzere bilanço hesaplarında bekletilirler. Bu durumda ertelenmiş faiz gelirinin aktif düzenleyici bir kalem olarak bilançoda beyan edilmesi gerekmektedir.

Bir hasılat unsuru olarak satış gelirini doğuran işlem satış işlemidir. Satış işleminin vadeli yapılması durumunda satılan ürün, ticarî mal veya hizmete uygulanan fiyat ile satış işleminin peşin yapılması durumunda satılan ürün, ticarî mal veya hizmete uygulanan fiyat, ticarî hayatın normal akışı gereğince aynı olmayacaktır. Satış işleminin vadeli yapılması durumunda ortaya çıkacak olan fiyat farkı müşteriye tanınan ödeme süresine karşılık gelen ek kazançtır. Bu ek kazanç, verilen ürün/ticarî mal veya hizmetin (anamal/sermaye) teslim tarihi ile bedelinin tahsil tarihi arasında geçecek olan süreye karşılık elde edilir.

Yukarıda verilen faiz tanımına göre bu ek kazanç, zaman itibari ile paranın değerini farklılaştırdığı için faiz gelirinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla vadeli satışlarda ortaya çıkan faiz gelirinin özün önceliği gereğince satış gelirinden ayrı, dönemsellik ilkesi gereğince de ait oldukları dönemlerle ilişkilendirilerek muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.

Muhasebe standartları genel uygulama olarak paranın zaman değerini ve efektif (bileşik) faiz yöntemini benimsemiştir. Paranın zaman değeri işlemin gerçekleştiği tarihteki 1 TL'nin gelecek bir tarihte ortaya çıkacak 1 TL'den daha değerli olduğu varsayımına dayanır. Bu varsayımda anapara, vade ve faiz oranı olmak üzere üç temel parametre vardır. Efektif faiz ise faizlendirmeye konu teşkil eden ana zaman dilimini alt zaman dilimlerine bölerek birden fazla faizlendirme esasına dayanan yöntemdir [7].

Vadeli yapılan satış işlemlerinde peşin satış tutarı – faiz tutarı ayırımın (anapara – faiz ayırımı) yapılması ve faizin ait olduğu dönemlere yayılması işleminin, bu bağlamda, efektif (bileşik) faiz yöntemi ile ve dolayısıyla paranın zaman değeri dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. Faiz hesaplanması ve itfasında bu usul ve yöntemin tercih edilmesinin ana nedeni muhasebenin muhafazakârlık (ihtiyatlılık) ilkesidir. İhtiyatlılık ilkesi işletmelerin temkinli davranmasını, karşılaşılabilecekleri riskleri göz önünde bulundurmasını ifade eder

[8]. Söz konusu hesaplamalarda nominal (basit) faiz yönteminin kullanılması bu açıdan sakıncalıdır. Efektif faiz yöntemi faiz gelirini, ait olduğu süreye dağıtırken alacak tahsilatını daha çok göz önünde bulundurduğu için muhasebenin muhafazakarlık/ihtiyatlılık ilkesi açısından nominal faiz yöntemine göre daha etkili bir yöntemdir.

II.2. Ticarî Alacak

Ticarî alacak işletmelerin bir ticarî mal, ürün veya hizmet satışından elde ettikleri satış gelirlerine karşılık edindikleri varlıktır. Bu tür varlıklar vadelerinde tahsil edilerek nakdî varlığa dönüşür. Peşin yapılan satış işlemlerinde de döngü aynıdır, sadece vade sıfır gün olduğu için satış işlemi ile tahsilat işlemi aynı tarihte gerçekleşir. Esas olan husus ticarî alacağın kaynağının bir ticarî mal, ürün veya hizmet satışı olmasıdır. Bilindiği gibi bu tür alacaklar tek düzen hesap planımızda 120 hesap kodu ile tanımlı olan ticarî alacak hesabında izlenmektedir. Öte yandan, bu tür alacakların kaynağını teşkil eden satış işlemleri de yine tek düzen hesap planında 600/601 hesap kodları ile tanımlı bulunan yurt içi ve yurt dışı satış hesaplarında izlenmektedir. Bu itibarla, 600/601 hesaplarda izlenen bir satış işleminden kaynaklanan alacağın çek ve/veya senede bağlanarak 101 veya 121 hesaba aktarılması, alacağın temel karakteristiğini değiştirmeyecektir. Ayrıca belirtmek gerekir ki işletmenin esas faaliyet konusunu oluşturan ürün, ticarî mal veya hizmet satışı dışında hasılat unsuru yaratan bir işlemde kaynaklanan alacakların 120/121 hesaplarda izlenmesi nakit akışlarının işletme, yatırım ve finansal faaliyetlere göre gruplandırılması aşamasında sorun yaratır.

Alacağın raporlama tarihi itibari ile nakden tahsil edilmiş olması, bilançoda raporlanan varlık olarak ticarî alacak değerinin sıfır olduğu anlamına geleceği için tartışılacak bir tarafı yoktur. Ürün, ticarî mal veya hizmet satış gelirinden kaynaklanan alacağın raporlama tarihi itibari ile henüz nakden tahsil edilmemiş olması durumunda ise aşağıdaki durumlar söz konusu olabilir:

- a. Kısmî nakden tahsilat, bakiye açık hesap
- b. Kısmî nakden tahsilat, bakiye için çek veya senet alımı
- c. Başlangıç alacak tutarı için çek ve/veya senet alımı

Yukarıda verilen olasılıklar bir bütün olarak göz önünde bulundurulduğunda işletmelerin ticarî alacaklarının, ürün, ticarî mal veya hizmet satış gelirinden kaynaklanan ve çek/senet gibi kıymetli evraka bağlanmış alacaklar ile carî hesap bakiyelerinin toplamından oluştuğu görülecektir. Dolayısıyla bilançoda raporlanacak olan ve kaynağı ticarî mal, ürün veya hizmet satış geliri olan alacakların dönem sonu değerlemesinin de bir bütün olarak yapılması gereği çok açıktır. Ticarî alacakların senetli-senetsiz ayırımına tâbi tutulması bilançodaki değerleri ile ilgili değil sadece sunum ve açıklamaları ile ilgili bir husustur. Malî mevzuata göre senetsiz alacaklar mukayyet (kayıtlı-nominal) değeri üzerinden raporlanırken, senetli (çekli) alacaklar reeskont uygulamasına tâbi tutularak bugünkü değeri üzerinden raporlanabilmektedir. Reeskont işleminde T.C. Merkez Bankası (TCMB) iskonto oranları ve nominal (basit) faiz yöntemi kullanılmaktadır.

39 nolu Türkiye Muhasebe Standardı'na göre ise ticarî alacaklar senetli senetsiz ayırımına tâbi tutulmadan efektif faiz yöntemi uygulanarak hesaplanan itfa edilmiş maliyet değeri ile raporlanmaktadır [9]. Ticarî alacağın raporlama tarihindeki itfa edilmiş maliyet değeri satış işleminin gerçekleştiği tarihte tahakkuk eden değerden yapılan tahsilatlar, tahakkuk etmemiş efektif faiz geliri ve tahsil edilemeyeceği düşünülen tutar düşüldükten sonra kalan değerdir [10]. Ticarî alacağın itfa edilmiş maliyet değeri ile raporlanabilmesi için hesaplanması gereken tahakkuk etmemiş efektif faizin (ertelenmiş faiz geliri) hesaplanmasında kullanılacak olan faiz oranı ile söz konusu alacağın doğmasına sebep olan vadeli satış işleminde uygulanan faiz oranının aynı oranlar olması işin tabiatı gereğidir.

Aksi bir uygulama ticarî hayatın normal akışına terstir. Bazı durumlarda bu oranın bilinmemesi söz konusu olabilir. Vadeli satışta uygulanan faiz oranı (vade farkı oranı) vadeli satış fiyatını peşin satış fiyatına indirgeyen iskonto oranıdır [11].

Ticarî alacakların vadesi normal faaliyet döngüsü ile paralellik arz etmek zorundadır. TMS 1 normal faaliyet döngüsünü, işleme tabi tutulmak üzere tedarik edilen varlıkların nakit ve nakde dönüşme süreci olarak tanımlamıştır. Normal faaliyet döngüsünün açık olarak belirlenmediği durumlarda, sözü edilen sürenin on iki ay olduğu kabul edilir. Bu durumda ticarî alacakların vadesinin on iki ay ile sınırlı olduğunu söylenebilir. Dolayısıyla duran varlık niteliğindeki uzun vadeli bir ticarî alaktan söz etmek mümkün değildir. Bu durumda vadeli yapılan bir satıştan doğan alacağa ilişkin tahsilatın ödeme güçlüğü içindeki müşteriye ek vadeler tanınarak on iki ayı geçen bir sürede yapılması normal faaliyet döngüsü dışında gerçekleşen, dolayısıyla işletme faaliyeti kapsamına girmeyen, finansal bir faaliyet olmaktadır.

TMS 1 varlık/kaynak yapısının bilanço aracılığı ile carî/carî olmayan (dönen/duran varlık – kısa/uzun vadeli borç ve özkaynak) ayırımıyla veya sadece likiditeyi göz önünde bulundurarak raporlanabileceğini öngörmektedir.

Finansal yapının varlık ve kaynakların kategorize edilerek raporlanması normal faaliyet döngüsünün açık olarak tanımlanabilmesi ile bağlantılıdır.

Tipik faaliyet döngüsü, peşin veya borçlanarak stok tedariki, sonra stokların satılarak nakde veya alacağa ve son olarak da alacakların tahsiliyle nakde dönüşmesi ve borçların ödenmesi şeklinde işlemektedir. İşletmenin normal faaliyet döngüsünün açıkça belirlenmediği durumlarda likidite esaslı sunuş tercih edilir [12]. Bu durumda ise varlık ve kaynakların kategorize edilmesi zaten söz konusu olmayacaktır.

III.3. Nitelikli Finansal Bilgi

Günümüzde finansal tablo seti aracılığı ile edindiği bilgileri kullanarak karar verme sürecini yöneten gerçek/tüzel kişiler olarak yönetim-hissedar, yatırımcı-kreditör ve devlet üçgenine sığmayacak kadar genişlemiştir. Müşteri ve satıcılar da özellikle kendi kredi risklerini değerlendirme kapsamında kendi tedarikçi ve müşterilerinin finansal tablo setine ihtiyaç

duymaktadır. Personel dahi sürdürülebilir çalışma kaygısı ile çalıştığı kurumun gerek finansal gerekse fiziksel sermayesinin sürekliliği hakkında bilgi sahibi olmak istemektedir.

Bu kapsam genişlemesi finansal bilgi kullanıcılarına sunulacak finansal bilginin nitelikli finansal bilgi olma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir.

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayınlanan finansal raporlamaya ilişkin kavramsal çerçevenin amacı işletme dışındaki kullanıcılar için hazırlanan ve sunulan finansal tabloların tabi olacakları usul ve esasları belirlemektir. Bununla birlikte, Kavramsal Çerçeve bir standart değildir. Dolayısıyla herhangi bir ölçüm veya açıklama konusunda herhangi bir standart belirlememektedir.

Kavramsal Çerçeve muhasebe standartlarından herhangi birinin yerini alacak hiç bir unsura bünyesinde yer vermez. Kavramsal Çerçeve ile muhasebe standartlarından biri arasında uyumsuzluk söz konusu olduğunda, söz konusu standart her zaman önceliklidir.

Yeni standartların oluşturulması ve bu amaç ile mevcut standartların gözden geçirilmesinde, standartları yayınlamaya yetkili kurul tarafından mevcut Kavramsal Çerçeve göz önünde bulundurulacağından söz konusu uyumsuzluklar zaman içerisinde azalacaktır.

Bütün bunlar bize göstermektedir ki muhasebe standartlarının kavramsal çerçeveye aykırılığı söz konusu olamaz. Kavramsal çerçeve aracılığı ile düzenlenen konulardan ikisi faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri ve finansal tabloları oluşturan unsurların tanım, tahakkuk ve ölçümleme esaslarıdır.

Buna göre nitelikli finansal bilgi analitik, doğrulayıcı ve önemli olmalıdır ki kullanıcının ihtiyacını karşılayabilsin. Tam ve tarafsız olmalıdır ki gerçeğe uygun olabilsin, bilgi ancak tam, tarafsız ve hatası olduğunda güvenilirdir. Bu unsurlar finansal bilginin ihtiyaca ve gerçeğe uygun olmasını ifade eden temel nitelikleridir. Finansal bilginin nitelikli olabilmesi için bütün bunlara ilaveten karşılaştırılabilir, doğrulanabilir ve anlaşılabilir olması da gerekmektedir. Bu unsurlar ise nitelikli finansal bilginin destekleyici özellikleridir.

Bir finansal bilgi bütün bu niteliklere sahip de olsa zamanında üretilemiyorsa nitelikli finansal bilgi vasfını kaybeder. Kavramsal Çerçeve finansal tabloları oluşturan unsurları tanımlarken gelirin tanımında hasılat ve kazancı birlikte ele alır.

Hasılat işletmenin olağan faaliyetleri neticesinde ortaya çıkar; satış, ücret, faiz, temettü, lisans ücreti ve kira gibi çeşitli adlar taşır. Güvenilir bir şekilde ölçümlenmek şartıyla, varlıklardaki bir artış ya da borçlardaki bir azalış nedeniyle gelecekte ekonomik yarar artışı olacaksa, gelir tablosunda gelir tahakkuku yapılır.

Normal olarak bir uygulamada gelir tahakkuku için yerine getirilmesi gereken usul, örneğin gelirin kazanılmış olması şartı, Kavramsal Çerçeveye göre gelir tahakkuku yapılabilmesinin de şartlarını oluşturur.

Tahakkuk esaslı muhasebeleştirme uyarınca, işlemlerin işletmenin ekonomik kaynakları ve hakları üzerindeki etkileri, bu etkilerin gerçekleştiği dönemde gösterilir.

III. KAYIT VE RAPORLAMA

III.1. Örnek I

1 Aralık 2014 tarihinde %10 KDV dâhil peşin fiyatı 220.000 TL olan ticari mal satışı yapılmış ve karşılığında 60 gün vadeli 231.000 TL tutarında senet alınmıştır. 31 Aralık 2014 tarihinde TCMB ıskonto oranı %9'dur.

YFRÇT'ye göre işlem tarihindeki muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

Alacak Senetleri	Katma Değer Vergisi	Satış Geliri
231.000	21.000	210.000

Aynı kapsamda dönem sonu itibari ile yapılacak reeskont hesaplaması ve muhasebe kaydı ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Reeskont Hesaplaması

A	B	C	$D = 1 + (B/360 \times C)$	$E = A / D$	$F = A - E$
Nominal Değer	İskonto %	Vade (Gün)	İskonto Katsayısı	Peşin Değer	Reeskont
231.000	0,09	30	1,0075	229.280	1.720

Yukarıda yapılan hesaplamaya göre oluşturulacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir:

Reeskont Faiz Gideri	Alacak Reeskontu
1.720	1.720

Aynı işlem muhasebe standartları kapsamında aşağıdaki hesap ve kayıtları gerektirecektir.

Müşteri	Alacak Senetleri	Katma Değer Vergisi
231.000	231.000	21.000
Satış Geliri	Ertelenmiş Faiz Geliri	
200.000	10.000	

Müşteriye uygulanan faiz (vade farkı) oranını aşağıdaki gibi hesaplamak mümkündür:

Tablo 2. Vadeli Satışta Uygulanan Faiz Oranının Hesaplanması

A	B	C	$D = (A/B)^{(365/C)} - 1$
Nominal Değer	Peşin Değer	Vade (Gün)	Yıllık Faiz Oranı
210.000	200.000	60	0,3456....

Bulunan faiz oranı üzerinden alacağın bilanço tarihindeki değeri de aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:

Tablo 3. Ticari Alacağın Bugünkü Değerinin Hesaplanması

A	B	C	$D = A/(1+C)^{(B/365)}$
Nominal Değer	Vade (Gün)	Yıllık Faiz Oranı	Bilanço Değeri
210.000	30	0,3456	204.939

31 Aralık 2014 tarihinde yapılması gereken faiz geliri tahakkuk kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

Ertelenmiş Faiz Geliri		Faiz Geliri	
4.939	10.000		4.939

Her iki yaklaşıma göre ortaya çıkan finansal durum ve finansal performans karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmiştir:

Tablo 4. YFRÇT ve TMS Kapsamında Üretilen Finansal Bilgilerin Karşılaştırması

Finansal Durum	YFRÇT	TMS
Ticari Alacak	231.000	231.000
Reeskont	-1.720	0,00
Ertelenmiş Faiz Geliri	0,00	-5.061
Toplam Varlık	229.280	225.939
KDV Yükümlülüğü	21.000	21.000
Kâr	208.280	204.939
Toplam Kaynak	229.280	225.939
Finansal Performans	YFRÇT	TMS
Hasılat (Satış Geliri)	210.000	200.000
Reeskont Faiz Gideri	-1.720	0,00
Faiz Geliri	0,00	4.939
Kâr	208.280	204.939

Yukarıda verilen faiz hesaplaması, satış işleminde uygulanan vadenin ay cinsinden olması durumunda aşağıdaki gibi de yapılabilir:

Tablo 5. Vadeli Satışta Uygulanan Aylık Faiz Oranının Hesaplanması

A	B	C	$D = (A/B)^{(1/C)} - 1$
Nominal Değer	Peşin Değer	Vade (Ay)	Aylık Faiz Oranı
210.000	200.000	2	0,0247....

Bu durumda alacağın itfası aşağıdaki gibi yapılacaktır:

Tablo 6. Vadeli Satıştan Kaynaklanan Alacağın İtfa Tablosu

Ay	Alacak	Faiz = Alacak x Aylık Faiz Oranı	Tahsilat
1	200.000	4.939	0,00
2	204.939	5.061	(210.000)
3	0,00	0,00	0,00
Toplam		10.000	

Yıldaki gün sayısının 365 alınması ile yaklaşık %34,56 bulunan yıllık faiz oranı, yılın 12 ay alınması esaslı ile yapılan hesaplamada $(1+0,0247..)^{12} - 1 = 0,3401$ olarak bulunacaktır.

60 günlük vade 365 günlük bir yılda $(12 \times 60 / 365) = 1,9726...$ aya tekabül eder. Bu durumda hesaplama tekrar edilecek olursa aşağıdaki sonuca ulaşılır.

Tablo 7. Aylık Faiz Oranının 365 Gün Esası ile Hesaplanması

A	B	C	$D = (A/B)^{(1/C)} - 1$
Nominal Değer	Peşin Değer	Vade (Ay)	Aylık Faiz Oranı
210.000	200.000	1,9726027	0,0250

Böylece, $(1+0,0250..)^{12} - 1 = 0,3456$ olarak yıllık faiz oranları eşitlenmiş olur. Sonuç itibari ile her iki efektif faiz hesaplama yöntemi de uygulanabilir yöntemlerdir.

III.2. Örnek II

Uygulanan aylık faiz (vade farkı) oranının bilinmesi durumunda, uygulanan oran üzerinden alacağın itfa tablosunu oluşturmak mümkündür. Bu kapsamda %10 KDV hariç peşin fiyatı 100.000 TL ve aylık (30 günlük) vade farkının %1 olduğu bir satış işleminin 3 ay (90 gün) vadeli olarak gerçekleştiği bir örnek olaydan hareketle, hesaplama ve kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır:

Tablo 8. Amortizasyon (İtfa) Tablosu

Ay	Anapara	%1 Aylık Faiz	Tahsilat
1	100.000	1.000	0
2	101.000	1.010	0
3	102.010	1.020	(103.030)
4	0,00	0,00	

Satış işleminin yapıldığı tarihteki muhasebe kaydı aşağıda gösterilmiştir:

Müşteri	Katma Değer Vergisi	Satış Geliri	Ertelenmiş Faiz Geliri
113.333	10.303	100.000	3.030

Ertelenmiş faiz gelirinin itfası aşağıdaki gibi gerçekleşecektir:

Faiz Geliri		Ertelenmiş Faiz Geliri	
			3.030
1. Ay	1.000	1.000	
2. Ay	1.010	1.010	
3. Ay	1.020	1.020	

TCMB iskonto oranının %25 olduğu varsayımından hareket ettiğimizde yukarıdaki işlemin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması YFRÇT kapsamında aşağıdaki gibidir:

Müşteri	Katma Değer Vergisi	Satış Geliri
113.333	10.303	103.030

Satış işleminden 30 gün sonraki ilk raporlama tarihinde reeskont hesabı ve kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır:

Tablo 9. Reeskont Hesaplaması ve Kaydı

A	B	C	$D = 1 + (B/360 \times C)$	$E = A / D$	$F = A - E$
Nominal Değer	İskonto %	Vade (Gün)	İskonto Katsayısı	Peşin Değer	Reeskont
113.333	0,25	60	1,0417	108.800	4.533

Reeskont Faiz Gideri	Alacak Reeskontu
4.533	4.533

Satış işleminin gerçekleştiği tarihten 30 gün sonraki ilk raporlama tarihindeki karşılaştırmalı finansal durum ve finansal performans bilgileri aşağıda verilmiştir:

Tablo 10. YFRÇT ve TMS Kapsamında Üretilen Varlık Yapısına İlişkin Bilgilerin Karşılaştırılması

Finansal Durum	YFRÇT	TMS
Ticari Alacak	113.333	113.333
Reeskont	-4.533	0,00
Ertelenmiş Faiz Geliri	0,00	-2.030
Toplam Varlık	108.800	111.303

Tablo 11. YFRÇT ve TMS Kapsamında Üretilen Kaynak Yapısına İlişkin Bilgilerin Karşılaştırılması

Finansal Durum	YFRÇT	TMS
KDV Yükümlülüğü	10.303	10.303
Kâr	98.497	101.000
Toplam Kaynak	108.800	111.303

Görüldüğü gibi uygulanan reeskont ve vade farkı oranları ile hesaplama yöntemlerinin farklılığından dolayı iki farklı varlık-kaynak toplamı çıkmaktadır. Farka neden olan uygulamalar dikkate alındığında gerek ihtiyaca ve gerçeğe uygunluk gerekse destekleyici özellikler açısından nitelikli finansal bilginin TMS kapsamında üretilen finansal durum bilgisi olduğu çok açıktır.

Tablo 12. YFRÇT ve TMS Kapsamında Üretilen Finansal Performansa İlişkin Bilgilerin Karşılaştırılması

Finansal Performans	YFRÇT	TMS
Hasılat (Satış Geliri)	103.030	100.000
Reeskont Faiz Gideri	-4.533	0,00
Faiz Geliri	0,00	1.000
Kâr	98.497	101.000

Görüldüğü gibi iki uygulama arasında temel fark hasılat unsuru olarak satış gelirinin tanımından kaynaklanmaktadır. Özün önceliğine sadık kalındığında hasılatın satış ve faiz gelirinden oluştuğunu kabul etmek gerekir. Bu durumda YFRÇT gelir tablosu düzenleme ilkelerine de aykırı düşmektedir. Çünkü gelirler ve kârlar bu ilkelere göre gerçekleştiği tutarlardan fazla veya eksik beyan edilmemelidir [13]. Bu durum özellikle brüt satış kârı,

faaliyet kârı ve finansal gelirlere ilişkin tutar ve oranları finansal tablo okuyucusunun kararını olumsuz etkileyecek şekilde değiştirmektedir.

IV. SONUÇ

Yukarıda yapılan açıklamalara dayanarak yapılan tespitleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- a) Varlık ve borçların işletme sermayesi olarak sürekli dönen net varlıklar ve işletmenin uzun vadeli faaliyetlerinde kullanılanlar olarak finansal durum tablosunda (bilançoda) gruplandırılarak sınıflandırılması, işletmenin ancak açık olarak tanımlanabilen bir faaliyet döngüsü içinde ürün/ticarî mal veya hizmet satışı gerçekleştirmediği durumda, yararlı bilgi sağlayabilir.
- b) Açık ve net olarak tanımlanamayan bir faaliyet döngüsü içinde mal ve hizmet sunumunda bulunan işletmelerin varlık ve borçlarını dönen-duran varlık ve kısa-uzun vadeli borç olarak sunması yerine, likiditeye göre artan veya azalan sırada sunması daha güvenilir ve tutarlı bilgiler sağlayacaktır.
- c) İşletmenin faaliyet döngüsü, işleme tâbi tutulmak üzere tedarik edilen varlıkların nakit veya nakit benzeri bir unsura çevrilmesi arasında geçen süredir. Eğer işletmenin normal faaliyet dönemi açıkça belirlenemiyorsa, süresi on iki ay olarak varsayılır.
- d) Normal faaliyet döngüsü konusunda TMS 1 aracılığı ile getirilen ve yukarıdaki ilk üç maddede de açıklanan düzenlemeler kapsamında uzun vadeli ticarî alacak kavramının kullanım alanının gayet kısıtlı olduğu, kullanılması durumunda ise ilgili stok kalemlerinin de etkilenmesi gereği açıktır. Kaldı ki, alacakların değerlemesini vadelerine göre farklılaştırmak satış gelirinin tanımını da vadeye göre farklılaştırmayı gerektirir ki bu durum özellikle karşılaştırmalı finansal bilgi bağlamında nitelikli finansal bilgi üretimi ilkesine terstir.
- e) Nitelikli finansal bilgi üretimi bağlamında, alacakların gerçeğe uygun değeri üzerinden raporlanmasını sağlamak üzere önerilen ölçme yöntemlerini alacakların vadelerine ve/veya senetli olup olmadıklarına göre farklılaştırmak, nitelikli finansal bilgi üretimi açısından uygun bir yaklaşım değildir.
- f) Reeskont uygulaması gerek kullanılan matematiksel hesaplama yöntemi gerekse iskonto oranı açısından alacakların gerçeğe uygun değerini ifade etmekten çok uzaktır. Muhasebe standartları tarafından karşılıklı pazarlık ortamında ilgili ve bilgili taraflar arasında bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkacak tutar olarak tanımlanan gerçeğe uygun değer, bir anlamda, satıcı ile müşteri arasında mutabık kalınan tutarı ifade eder ki bu da en etkin şekilde vadeli bir satış işleminde uygulanan faiz (vade farkı) oranı üzerinden efektif faiz yöntemi kullanılarak hesaplanabilir.

- g) Faiz gelirinin satış geliri aracılığı ile hasılatı yansımaları, henüz tahakkuk etmemiş faiz gelirlerini de kapsaması sebebi ile dönemsellik ilkesi ile de çelişmektedir. Bu sakıncanın reeskont hesaplamaları ile giderilmeye çalışılması ise palyatif yaklaşımın ürettiği protez bir çözüm olacaktır. Çünkü reeskont uygulaması tahakkuk etmiş faiz gelirinin satış geliri olarak hasılatın içinde kalmasını engelleyememekte ve dolayısıyla hasılatın satış ve faiz geliri olarak ayrıştırılmasını sağlayamamaktadır. Bu durum özün önceliği ilkesine aykırıdır.
- h) Finansal raporlama çerçeveleri tanımlanırken tam set muhasebe standartlarının esas alınması, farklı boyut ve nitelikteki işletmeler için geliştirilen türev setlerde ise tam sette kullanıcıya sunulan farklı uygulama seçeneklerinin sifıra yaklaşacak şekilde azaltılmasının ana ilke olarak benimsenmesi yerinde olacaktır. Standart setleri arasında temel uygulama yöntemlerinin farklılaştırılmasından raporlama kalitesi ve karşılaştırılabilirliğinin sağlanması amacı ile özellikle kaçınılmalıdır.

Sonuç itibari ile hasılatı belirleyen temel unsur olan satış gelirinin vadeli işlem tutarı üzerinden ölçülmesi, buna paralel olarak, satış işleminden kaynaklanan ticarî alacakların mukayyet değeri ile değerlendirilerek ki Vergi Usul Kanunu madde 265'e göre Mukayyet değer, bir iktisadî kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir, dönem sonlarında reeskonta tâbi tutulması finansal tablo okuyucusuna sunulması gereken nitelikli finansal bilgi üretimi açısından etkili bir yaklaşım değildir. Bunun yerine satış gelirinin peşin değeri ile ölçülmesi, vade farkı gelirinin ertelenmiş faiz geliri olarak tanımlanması ve vadenin kapsadığı süreye, vadeli satış işleminde uygulanan vade farkı oranı üzerinden dağıtılarak faaliyet sonuçlarına aktarılması, nitelikli finansal bilgi üretimi açısından çok daha etkili bir yöntemdir. Ticarî alacakların ise reeskonta tabi tutularak bilanço tarihindeki değerlerine indirgenmesi yerine, bilanço tarihlerinde içlerinde barındırdıkları henüz tahakkuk etmemiş faiz tutarı düşülerek beyan edilmeleri nitelikli finansal bilgi üretimi açısından çok daha etkili bir yöntemdir.

Ülkemizde denetime tabi olup da TFRS uygulamayan işletmeler ile denetime tâbi olup TFRS uygulayan işletmelerin tâbi olacakları finansal raporlama çerçevelerini satış geliri ve ticarî alacak muhasebesi kapsamında ileri derecede farklılaştırmak raporlama kalitesini, özellikle karşılaştırılabilirlik kapsamında, olumsuz etkileyecektir. Özellikle orta ve küçük ölçekli işletmelerimizin faaliyet gösterdiği çevrede ticaretin çok büyük bir oranda vadeli alım satım işlemlerine dayandığını göz önünde bulundurduğumuzda satış ve faiz gelirinin gerek işletme içi gerekse işletme dışındaki ilgili taraflar açısından son derece analitik bir veri niteliği taşıdığı tartışılmaz bir gerçektir.

YFRÇ'de hasılat ve ticarî alacaklara ilişkin ölçüm ve raporlama esaslarının hasılatı ilişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 18) göz önünde bulundurularak, bu kapsam ele alınması finansal raporlama kalitesini artıracak gibi işletmelerin kayıt ve raporlama düzeni bağlamında muhasebe ve dolayısıyla iç kontrol sistemlerinin gelişmesine de aracılık etmiş olacaktır.

Sosyal sorumluluk kavramı muhasebe uygulamalarının icrasında ve finansal tabloların hazırlanmasında belirli bir kişi veya grupların değil, toplumun çıkarlarının bir bütün olarak gözetilmesini ifade ederek bilgi üretiminde tarafsız, dürüst ve dolayısıyla gerçeğe uygun davranılması gereğini vurgular [12]. Bu itibarla, kamu otoritesi tarafından muhasebe uygulamalarının kalitesini artırmak amacı ile getirilmesi düşünülen genel bir düzenlemeden öncelikle muhasebenin sosyal sorumluluk ilkesine katkı sağlaması beklenmelidir. İşletmelerin mevcut muhasebe ve iç kontrol sistemlerindeki yetersizlikleri göz önünde bulundurarak planlanan ve dolayısıyla içinde palyatif çözümler barındıran bir düzenleme bu beklentiyi karşılamaktan doğal olarak uzak kalacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

- [1] Dabbağoğlu, K. (2011). *Muhasebe Teorisi*. Türkmen Kitapevi. İstanbul.
- [2] Ünkeya, G. & Aslan, S. (2009). *Finansal Muhasebe*. Beta Yayınları. İstanbul.
- [3] Hacırüstemoğlu, R., Pekdemir R., Türker M. & Arslan E. (1996). *Tekdüzen Hesap Planı Açıklamaları ve Mali Tablolar*. TURMOB Yayınları. Ankara.
- [4] Ercan, K. M. & Ban, Ü. (2005). *Finansal Yönetim*. Gazi Kitapevi. Ankara.
- [5] Bayazıtlı, E., Çelik, O. & Gürdal, K. (2015). *Genel Muhasebe*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- [6] Sevilengül, O. (2000). *Genel Muhasebe*. Gazi Kitapevi. Ankara.
- [7] Okka, O. (2009). *Analitik Finansal Yönetim*. Nobel Yayınları. Ankara.
- [8] Akdoğan, N. & Sevilengül, O. (2007). *Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması*. Gazi Kitapevi. Ankara.
- [9] Örtten, R. & Karapınar, A. (2007). *Dönemsonu Muhasebe Uygulamaları*. Gazi Kitapevi. Ankara.
- [10] Gökçen, G., Ataman, B., & Çakıcı, C. (2011). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları*. Türkmen Kitapevi. İstanbul.
- [11] Şavlı, T. (2014). *Uluslararası/Türkiye Finansal Raporlama Standartları*. Yaklaşım Yayıncılık. Ankara.
- [12] Bayrı, O. (2010). Tekdüzen Muhasebe Sistemine ve Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartlarına Göre Bilançonun Biçimsel Yapısı, Kapsamı ve İçeriğinin Karşılaştırmalı Analizi, *İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 98, İstanbul.
- [13] Gücenme, Ü. (2005). *Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi*. Aktüel Yayınları. İstanbul.
- [14] Gökçen, G. (2015). *Genel Muhasebe*. Beta Yayınları. İstanbul.

Mevzuat

Vergi Usul Kanunu

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve

1 No'lu Türkiye Muhasebe Standardı

18 No'lu Türkiye Muhasebe Standardı

39 No'lu Türkiye Muhasebe Standardı

Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Taslağı

Gülümser ÜNKAYA – gulumserrunkaya@aydin.edu.tr

Received her BA in Business Administration from Bogazici University, MA in Statistics from Istanbul University, and PhD in Accounting and Finance from Marmara University. As a professor of accounting, she is currently member of Business School at Istanbul Aydin University. She teaches financial accounting and audit. Her research interests include accounting practices on banking and insurance.

Kadir DABBAĞOĞLU– kadirabbagolu@aydin.edu.tr

Received his BA in Business Administration, MA and PhD in Accounting and Finance from Marmara University. As an associate professor of accounting, he is currently member of Business School at Istanbul Aydin University. He teaches accounting standards and audit. His research interests include internal control system and corporate governance.